

شرح مختصر بر زیارت امین الله و زیارت ابا عبد الله

سید الهذیل زدان پناه

تدوین و نگارش: سید محمد حسین سیدی حسینی

سرشناسه: یزدان پناه، سید یدالله، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور: جرعه‌هایی از زلال معنویت: شرحی مختصر بر زیارت
امین‌الله و زیارت اباعبدالله (ع) / سید یدالله یزدان‌پناه؛ تدوین و نگارش:
سید محمد حسین سعیدی حسینی
مشخصات نشر: قم، آل احمد، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۲۳۶ ص.
موضوع: زیارت‌نامه امین‌الله و زیارت‌نامه مطلقه امام حسین (ع) - نقد و تفسیر.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۵۰-۳۶-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیا
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۸۵۵۸۱
رده بندی کنگره: BP۲۲۷/۱۰۴۲۲
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۷۷۷

انتشارات
آل احمد

جرعه‌هایی از زلال معنویت

شرحی مختصر بر زیارت امین‌الله و زیارت اباعبدالله (ع)
سید یدالله یزدان‌پناه

تدوین و نگارش: سید محمد حسین سعیدی حسینی
ناشر: آل احمد
نوبت چاپ: اول | آبان ۱۴۰۳
چاپخانه: بوستار کتاب
شمارگان: ۵۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۵۰-۳۶-۹

صفحه‌آرا: خیرالله اسحاقیل زاده
طراح جلد و صفحات داخلی: مهدی قیقی کاشانیان
مدیر هنری: محمد جواد رستگاری

آدرس: قم - خیابان جمهوری اسلامی - بلوار شهید عطاران
کوچه ۸ (شهیدان سقایتی) - فرعی ۲ (شهید عزتی پور) - پلاک ۱۰/۱
تلفن: ۰۲۵ ۳۲۹۰۵۲۳۰ - ۰۹۰۰ ۴۰۶۹۰۱۵
سایت: AlAhmad-Pub.ir | ایمیل: info@AlAhmad-Pub.ir
فضای مجازی: @AlAhmad_Pub

مؤسسه همکار: مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات
آدرس: قم - خیابان جمهوری اسلامی - بلوار شهید عطاران
کوچه ۸ (شهیدان سقایتی) - فرعی ۲ (شهید عزتی پور) - پلاک ۱۰/۱
تلفن: ۰۲۵ ۳۲۹۰۵۲۳۰
سایت: Nafahat-eri.ir | ایمیل: info@Nafahat-eri.ir
فضای مجازی: @Nafahat_eri

۲۷ ←

سخن ناشر

وقوع انقلاب شکوهمند اسلامی ایران در کنار ثمرات فزاینده‌ای که در فضای اجتماعی سیاسی داشت، موجب شد پرسش‌های جدید و گسترده‌ای در ابعاد مختلف دین و زندگی دینی مطرح شود. در واقع این پرسش‌ها زمینه را برای به سخن درآوردن متون دینی در ابعاد مختلف خود، فراهم کردند.

یکی از پرسش‌های مهم این بود که چگونه می‌توان میان حضور اجتماعی، جهاد و مبارزه سیاسی با معنویت ایرانی‌های معنوی اخلاقی جمع کرد؟ اساساً در سبک زیست اسلامی چنین جمعی مقدور و مطلوب است؟ این پرسش و پرسش‌هایی از این دست منشأ شکل‌گیری پژوهش‌ها-یی در حوزه معنویت اسلامی شده است.

اثر حاضر به بیان حضرت استاد آیت‌الله سیدیدالله یزدان‌پناه رحمته‌الله و به قلم حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمدحسین سعیدی حسینی در همین فضا گام برداشته و تلاش نموده است به

جنبه‌های معرفتی دو زیارت امین‌الله و اباعبدالله الحسین (علیه السلام) و
روش بهره‌گیری سلوکی از این دو زیارت پردازد.

انتشارات آل احمد (علیه السلام) از زحمات استاد گران قدر که از اساتید
بنام حوزه عرفان اسلامی است و دارای تألیفات گسترده در این
حوزه‌اند، تشکر می‌نماید. همچنین از حجت الاسلام والمسلمین
سید محمد حسین سعیدی حسینی که تدوین و نگارش کتاب
برعهده ایشان بوده است و نیز از مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات،
مخصوصاً معاون محترم پژوهش، حجت الاسلام والمسلمین
مهدی صداقت قدردانی نموده و امیدوار است این اثر بتواند
زمینه پژوهش‌های بعدی و گسترده‌تر در حیطه معنویت اسلامی را
برای پژوهشگران فراهم نماید؛ ان شاء الله تعالی.

علی رستمی

مدیر انتشارات آل احمد (علیه السلام)

سخن مؤسسه

یکی از ابعاد دین اسلام که از آغاز شکل‌گیری آن، نمایان بوده، مسئله سلوک و معنویت است. سارک حرکتی از ظاهر به باطن و برای دستیابی و ارتباط عمیق‌تر با حقائق ماورائی عالم است. انسان سالک در شریعت اسلامی با بهره‌گیری مستمر از دستورات شرعی، همواره در پی راهیابی به لایه‌های عمیق‌تر از واقعیت هستی و ارتباط با آن‌هاست. دستورات شریعت او را طوری راهبری می‌کند که در همه اعمال با روندی تدریجی، این حرکت از ظاهر به باطن را پیش رو داشته باشد.

بعد مهم و اساسی دیگر از شریعت اسلامی، اجتماعی بودن آن است. شریعت اسلامی آمده است تا با دستورات قویم خود، صحنه اجتماع را نیز عرصه ناب بندگی خداوند متعال قرار دهد. در واقع، شریعت علاوه بر توجه به جانب زیست فردی انسان، او را در متن اجتماع وارد کرده و به سوی بندگی ناب و سالکانه در زیست اجتماعی سوق می‌دهند. بدین سان انسان مسلمان باید

در عرصه اجتماع حضور داشته و در همان جا پایبند به بندگی سالکانه باشد. بنابراین سلوک با زیست اجتماعی نه تنها مخالفت ندارد که در هماهنگی کامل با آن سامان داده شده است.

با وقوع انقلاب شکوهمند اسلامی در ایران، زیست انسان مسلمان ایرانی به دوره‌ای نوین و ویژه پای نهاد. او اینک در عین رعایت بندگی در ساحت زیست فردی، دغدغه و وظیفه اجتماعی جدی بر دوش خود احساس می‌کند. از این رو پرداخت نظری به مسئله سلوک در عرصه اجتماع، اشباع معرفتی این عرصه و نیز ارائه شیوه‌ها و راهکارهای سلوک اجتماعی برآمده از متن شریعت، در زمانه کنونی ضرورتی دوچندان یافته است.

اثر حاصل شده برآمده از اندیشه و بیان استاد آیت الله سید یدالله یزدان‌پناه رحمته الله علیه است، چنین دغدغه‌ای را در نظر داشته و دنبال کرده است. استاد محترم با تسلطی درخور به متون دینی و نیز تراث عرفانی، با تمرکز بر دو زیارت از زیارات ناب شیعی، در عین تبیین جنبه‌های معرفتی این دربرابر شیوه تعامل و بهره‌گیری سلوکی از آن را نیز نمایان ساخته‌اند.

امید است این اثر بتواند سرآغازی باشد در تبیین معارف انبوه و شگرف موجود در تراث دعایی و مزارات شیعی و نیز راهکاری نو و امروزی برای سلوک همگانی در عرصه اجتماع.

مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات از استاد محترم و نیز از همه عزیزانی که در به ثمر رسیدن این اثر نقش داشتند، صمیمانه تشکر می‌کند.

مهدی صداقت

معاون پژوهش مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات

فهرست اجمالی

۱۷	مقدمه مؤلف
۲۱	پیشگفتار
۳۵	شرحی مختصر بر زیارت امین الله
۱۷۵	شرحی مختصر بر زیارت اباعبدالله علیه السلام
۲۴۱	کتاب نامه
۲۴۹	چکیده

فهرست تفصیلی

۱۳	مقدمه مؤلف
۱۷	پیشگفتار
۱۷	توصیه‌هایی دربارهٔ سلوک همگانی
۱۸	الف. چند دستور سلوکی همگانی
۱۸	۱. ذکر عملی
۲۶	۲. شنیدن مدام معارف دینی
۲۷	۳. اعمال معنوی روزانه
۲۹	ب. سه نکته دربارهٔ کارهای سلوکی
۲۹	۱. ضرورت مداومت
۳۱	۲. شرایط انجام اعمال روحی - معنوی
۳۲	۳. همراهی کار سلوکی با ولایت اهل بیت علیهم‌السلام
۳۳	شرحی مختصر بر زیارت امین‌الله
۳۵	مقدمه: نکاتی دربارهٔ زیارت امین‌الله
۳۵	۱. زیارت امین‌الله؛ زیارتی جامع

۳۵	۲. مداومت بر خواندن زیارت امین الله و آثار آن
۳۶	۳. ثواب و ثمره خواندن زیارت امین الله
۳۷	۴. بررسی سندی زیارت امین الله
۳۷	۵. بخش های زیارت امین الله
۳۹	متن زیارت امین الله
۴۱	بخش اول: پیوند با حجت خدا
۴۳	بند یکم، امین خدا روی زمین
۴۷	بند دوم، حجت خداوند بر بندگان
۵۱	بند سوم، امیرالمؤمنین علیه السلام
۵۲	بند چهارم، مجاهدت کامل در راه خدا
۵۵	بند پنجم، دعوت به جوار الهی
۵۶	بند ششم، دایه حجت های آشکار
۵۹	بخش دوم: دعا بلا خطر، بلوکه
۶۳	بند هفتم، اطمینان به قدر الهی
۶۹	بند هشتم، خشنودی به عنای الهی
۷۳	بند نهم، اشتیاق به ذکر و دعا
۷۶	راه ایجاد ولع به ذکر و دعا
۸۰	تفاوت ذکر و دعا
۸۱	بند دهم، محبت اولیای برگزیده خداوند
۸۲	معانی «ولی»
۸۳	معنای «صفوه»
۸۴	چرایی عشق ورزیدن به اولیای الهی
۸۷	بند یازدهم، محبوب در زمین و آسمان
۸۹	بند دوازدهم، صبر بر بلا

۸۹	انواع صبر
۹۱	بند سیزدهم، شکر نعمت های نیکو
۹۲	بند چهاردهم، یادآوری نعمت های کامل
۹۴	بند پانزدهم، اشتیاق به ملاقات خدا
۱۰۰	بند شانزدهم، تقوا؛ توشه آخرت
۱۰۰	معنای تقوا
۱۰۱	راه ایجاد تقوا
۱۰۲	اهمیت تقوا نزد اهل معرفت
۱۰۴	مناخن - جایگاه اخروی با اعمال دنیایی
۱۰۵	بند هفدهم، بررسی از سنت های دوستان خدا
۱۰۶	بند هجدهم، دوری از اخلاق دشمنان خدا
۱۰۸	بند نوزدهم، روی گردان از دنیا
۱۱۱	بخش سوم: مناجات عاشقانه با خداوند
۱۱۴	بند بیستم، اخبارات دل ها به سوی خدا
۱۱۶	بند بیست و یکم، راه های گشوده به سوی خدا
۱۱۷	بند بیست و دوم، آشکاری نشانه های مسیر
۱۱۹	بند بیست و سوم، هراسناکی عارفان
۱۲۲	بند بیست و چهارم، صعود صدا های دعاگویان
۱۲۳	بند بیست و پنجم، درهای باز اجابت
۱۲۴	بند بیست و ششم، دعا های مستجاب
۱۲۶	بند بیست و هفتم، توبه مقبول
۱۲۸	بند بیست و هشتم، اشک مرحوم
۱۳۰	بند بیست و نهم، فریاد رس دادجویان
۱۳۲	بند سی ام، یاری های مهیا

۱۳۳	بند سی و یکم، وعده‌های وفاشده
۱۳۷	بند سی و دوم، لغزش‌های چشم پوشی شده
۱۳۸	بند سی و سوم، اعمال محفوظ
۱۴۰	بند سی و چهارم، روزی‌های فرودآینده
۱۴۲	بند سی و پنجم، احسان‌های افزوده
۱۴۳	بند سی و ششم، گناهان آمرزیده
۱۴۷	بند سی و هفتم، حاجت‌های برآورده شده
۱۴۸	بند سی و هشتم، جایزه‌های فراوان
۱۴۹	بند سی و نهم، عطایای پی در پی
۱۵۰	بند چهل، سفره‌های آماده و آبشخورهای لبریز
۱۵۳	خاتمه: تتمه سی بخش پیشین
۱۵۸	تتمه زیارت مطالب: نقل کتاب کامل الزیارات
۱۵۹	تنبیهی بر شیوه خواندن این زیارت
۱۶۱	شرحی مختصر بر زیارت ابا عبدالله علیه السلام
۱۶۳	مقدمه
۱۶۴	نکاتی درباره زیارت مطلقه دوم سیدالشهدا علیه السلام
۱۶۴	۱. برنامه روزانه زیارت خوانی
۱۶۵	۲. مراد از مطلق بودن این زیارت
۱۶۶	تعدد مطلوب در مستحبات
۱۶۹	۳. بررسی سندی زیارت مطلقه دوم
۱۷۱	۴. بخش‌های این زیارت
۱۷۳	متن زیارت مطلقه دوم سیدالشهدا علیه السلام
۱۷۵	بخش نخست: بر شمردن ویژگی‌های سیدالشهدا علیه السلام و...
۱۷۷	درآمد

- یک اصل در زیارت: سلام دادن در حکم تشریف به محضر معصوم ۱۷۸
- بند اول، اوصاف سید الشهدا علیه السلام ۱۸۱
- حجت خداوند ۱۸۱
- شاهد بر خلق ۱۸۶
- بند دوم، انتساب سید الشهدا علیه السلام ۱۸۷
- بند سوم، شهادت به اقامه دین و مجاهدی سبیل الله بودن حضرت ۱۸۹
- شان اجتماعی مؤمنان ۱۹۰
- بند چهارم، شهادت حضرت ۱۹۱
- بند پنجم، سلام مجدد به حضرت ۱۹۲
- بخش دوم: اقرار به گناه و درخواست شفاعت ۱۹۵
- جایگاه و تأثیر توبه خیال در سلوک ۱۹۸
- بند ششم، شهادت به بر خورداری ولی خدا از بینة الهی ۱۹۹
- بند هفتم، اقرار به گناهان ۱۹۹
- بند هشتم، شفاعت جستن ۲۰۳
- بخش سوم: نام بردن تمام امامان و شهادت به حجت الهی بودنشان ۲۰۵
- بند نهم، شهادت به حجج الهی بودن امامان معصوم علیهم السلام ۲۰۷
- بخش چهارم: تجدید عهد و میثاق با اباعبدالله علیه السلام و... ۲۱۱
- بند دهم، تجدید میثاق ۲۱۳
- بند یازدهم، تقاضای گواهی امام به تجدید میثاق بنده، نزد خداوند ۲۱۳
- جمع بندی ۲۱۵
- خاتمه: نکاتی در باب شیوه اجرای زیارت مطلقه دوم سید الشهدا علیه السلام ۲۱۷
- سه نکته در مورد شیوه اجرای این زیارت ۲۱۹
۱. قرائت هر روزه این زیارت ۲۱۹
۲. اختصاص زمانی با نشاط معنوی ۲۱۹

۲۲۰ | ۳. جبران پذیر بودن وقت اختصاصی

۲۲۱ | تذکری لطیف در پایان

۲۲۱ | دو ارتباط مهم برای مؤمنان

۲۲۳ | — کتاب نامه

۲۳۱ | — چکیده

www.ketab.ir

مقدمه مؤلف

حمد و سپاس ندادنی را سزااست که در نهان‌خانه دل همه انسان‌ها، عشق جبلی به خرد را نهاد و راه سلوک به سمت خویش را برای همگان میسر سازد؛ و صلوات و درود بی پایان بر خاتم رسولان صلی الله علیه و آله که شریعت سهله و سمحه را از سوی خدای سبحان برای عموم انسان‌ها به ارمغان آورد و نیز سلام و رحمت بی‌کران بر اهل بیت علیهم السلام گرامی‌اش که دست‌گیر همه خلایق و سالکان برای نیل به کمال انسانی و الهی‌شان هستند.

اثر پیش‌رو بر اساس دغدغه‌ای شکل گرفته که سالیان متمادی در پی عطش و طلب به وجود آمده در جامعه و احساس نیاز عمومی به سلوک در ذهن حقیر نقش بسته بود. شرح ماجرا طولانی است؛ اما بیان مختصر مسئله این است که عرفان اسلامی برآمده از کتاب و سنت، در و گوهرهای فراوان و بسیار ذی‌قیمتی در خود دارد که می‌تواند همه سطوح از سالکان و همه مراتب انسان‌های تشنه را سیراب کند و حتی نهایت و غایت قصوای

طریق الی الله را باید تنها در این میراث جست‌وجو کرد. میراث عرفان اسلامی بسیاری از حقایق طریقت و حقیقت را با عمق و تفصیل، مطرح کرده است که در نوع خود بی‌نظیر است و حتی نکاتی را برای عموم مردم در طول تاریخ پیشنهاد داده و راه را برای آن‌ها باز کرده است.

امروزه در برهوت مادیت، ازسویی به برکت انقلاب اسلامی، شوق و عطش نسبت به معنویت، در عموم مردم و جوانان مشاهده می‌شود؛ ازسوی دیگر اشتغالات ضروری در صحنه جامعه (که نباید بر زمین بماند)، به همگان این امکان را نمی‌دهد که به‌طور اختصاصی رَفَنی به این امور بپردازند. و از سوی سوم، به دلیل فطرت معنوی انسان، راه‌های سلوک همگانی برای عموم مردم در شریعت آمده است.

این جهات سه‌گانه، ضرورت پرداختن به مباحث عرفانی با رویکردی ساده‌تر و همگانی و تدوین دستورهای اجرashدنی برای همگان را به ما گوشزد می‌کند. البته همه این‌ها باید در حقایق عمیق و عمیق‌تر میراث موجود ریشه داشته باشد و درعین حال آسان‌سازی صورت گیرد؛ نه آنکه به بهانه آسان‌سازی، از عمق و حقایق عمیق دست برداریم و امور دیگر را که غنیه‌دار نیست، عرضه کنیم!

ازاین‌رو، حقیر چند سالی است برای تأمین این دغدغه، در حوزه علمیّه قم مباحثی را تحت عنوان «عرفان در وادی عمل» شروع کرده است و در ایام تعطیلات حوزوی در شهر خود به شرح رسایی چند از محققان اسلامی (همچون لغت‌موران، نگاشته شیخ اشراق و نمط هشتم و نهم «اشارات» اثر بوعلی سینا و

اوصاف الاشراف به قلم خواجه نصیر طوسی) برای عموم مردم پرداخته است. این مباحث همگی درباره مسائل سلوکی است. در باب دستورات سلوکی قابل اجرا برای همگان، حقیر افزون بر طرح مباحث عرفان در وادی عمل، به شرح «زیارت امین الله» و «زیارت مطلقه دوم اباعبدالله علیه السلام» مبادرت ورزید. برای اینکه بتوان این مباحث را به همگان القا کرد و شیوه‌ای برای اجرای برنامه سلوکی باشد، در جلساتی چند به شرح مختصر آن پرداختیم و از طولانی و مفصل شدن شرح، دست کشیده شد. آنچه در این جلسات گفته شد، با زحمات فراوان فاضل ارجمند حضرت حجت الاسلام والمسلمین سید محمد حسین سعیدی حسینی به متن مکتوب مبدل شد و سپس حقیر دوباره مواردی را که برای متن مکتوب لازم بود، افزودم و بررسی اولیه قلم صورت گرفت. سپس از فاضل کمال قدر جناب حجت الاسلام والمسلمین رضا درگاهی فریدخواهش گریه که این متن مکتوب را در نگارش و تدوین، بازرسی کنند. ایشان نیز به حقیر منت نهادند و به شایستگی سبب ارتقای نگارش و تدوین شدند و با بازرسی نهایی، اثر پیش رو پدید آمد. از هر دو عزیز و سرور خود به خاطر زحماتی که متقبل شده‌اند، صمیمانه تشکر می‌کنم و عزت و سربلندی و توفیق ایشان را از خداوند سبحان خواهانم. از آنجا که معنویت آسمانی و حقیقی و ناب را باید در ادیان الهی تحریف نشده و نازل شده از سوی خداوند، به ویژه دین ختمی و امامان معصوم جانشین رسول اکرم ﷺ جست‌وجو کرد، از این رو عنوان این اثر که مربوط به دستور سلوکی و معنویت ناب برآمده از بیانات امام سجاد و امام هادی علیهما السلام است، «جرعه‌هایی

از زلال معنویت» قرار داده شد.

ناگفته نماند در پیشگفتار این اثر، به سه راه همگانی سلوکی اشاره شد و جایگاه اجرای برنامه «زیارت امین‌الله» و «زیارت مطلقه دوم اباعبدالله (علیه السلام)»، در آن بازگو شده است؛ از این رو در اینجا از بیان آن صرف نظر می‌کنیم.

لازم به ذکر است، پیش‌تر این اثر توسط دفتر نشر معارف چاپ شده بود و اینک، چاپ مجدد این اثر به مؤسسه آموزشی پژوهشی نفحات و انتشارات آل احمد (علیه السلام) تعلق گرفته است. لذا از مسئولان گان قدر مؤسسه و انتشارات یاد شده که امکان تجدید چاپ افرازم آوردند، صمیمانه تشکر می‌کنم.

و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین

سید یدالله یزدان‌پناه

۲۲ بهمن ۱۴۰۲

پیشگفتار

توصیه‌هایی دربارهٔ سلوک همگانی

پیش از ورود به شرح این زیارت‌های عرشی، لازم است مقدمه‌ای دربارهٔ کیفیت اقدام سلوکی برای همگان، عرضه کنیم و جایگاه اجرای این زیارات و امثال آن‌ها را به‌سان دستورالعملی سلوکی در سلوک همگانی مشخص کنیم.

عمر بزرگ‌ترین و مهم‌ترین فرصت و سرمایه برای انسان است که خداوند به انسان داده است و انسان برای آنکه به کمال برسد و به مقصود از خلقت خود دست یابد، چاره‌ای جز آن ندارد که از این فرصت و سرمایه به بهترین وجه بهره ببرد. انسان باید بداند که این فرصت هرگز تجدیدپذیر نیست؛ بنابراین همگان باید در این فرصت دست‌به‌کار شوند و اقدام به سلوک شایسته و بایسته کنند؛ سلوکی که با وضعیت زندگی، شغل و امکانات در اختیارشان سازگار باشد.

گمان نشود تنها عده‌ای خاص باید به سلوک الهی همت

گمارند و دیگران از این قاعده مستثنایند؛ زیرا سلوک حقیقی برحسب آنچه شریعت اسلامی دستور داده، آن است که در دل زندگی گذران دنیایی و در متن فرازونشیب‌های اشتغالات روزمره، ساری و جاری باشد. در نتیجه، این نوع سلوک باید بتواند به صورت همگانی عرضه شود و همگان را، در هر صنف و حرفه‌ای، به کمال مطلوبشان برساند.

طلبه‌ای که به کار علمی و درس و بحث اشتغال دارد؛ کاندیدی که در اداره مشغول است؛ خانم خانه‌داری که مسئولیت تربیت فرزندان و تدبیر خانه را برعهده دارد؛ کارگری که برای تأمین معاش خود و رحمت می‌کشد؛ استادی که به تدریس و آموزش و پژوهش می‌پردازد؛ همه باید بتوانند از تربیت این سلوک بهره‌مند شوند. از این رو، این پیشگفتار، چند دستور، که به کار همگان می‌آید، عرضه می‌کند.

الف. چند دستور سلوکی همگانی

۱. ذکر عملی

نخستین دستور سلوک همگانی و توصیه عمومی، ذکر عملی است. هر کس که طبق وظیفه و دستور الهی به کاری مشغول می‌شود و جانب خدا را در آن شغل و کار مراعات می‌کند، در عمل ذاکر خداوند است. اهل بیت علیهم‌السلام هنگام تشویق به ذکر کثیر و یاد خداوند در همه حال، این نوع ذکر عملی را تعلیم داده‌اند.

امام صادق علیه‌السلام یکی از سه امر سنگین و سختی را که خداوند

از بندگان خواسته است، ذکر الهی در هر جایگاه و وضعیتی معرفی می‌کند و می‌فرماید: «یکی از آن سه امر، ذکر الهی در هر حالی است؛ البته مرادم این نیست که سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر بگوید؛ هر چند این‌ها همه ذکر الهی‌اند، اما منظورم این است که هرگاه بر کاری عزم می‌کند (که یا طاعت است یا معصیت)، خدا را یاد کند و موافق یاد خدا، آن کار را انجام دهد یا از آن دست بکشد.»^۱

در حدیث دیگری می‌فرمایند: «یاد و ذکر خدا در هر حال، تنها سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر گفتن نیست. یاد و ذکر خدا آن است که هرگاه صحنه‌ای برای تو روی داد که خداوند در آن تو را به کاری امر کرده است، آن کار را به جا آوری و هرگاه واقعه‌ای برای تو به وجود آید که خداوند در آن تو را از کاری نهی کرده است، آن کار را ترک کنی. این صورت، در همه این احوال به یاد خدا هستی.»^۲

و در حدیث دیگر فرمود: «ذاکر خداوند آن کسی است که یاد خدا مانع از آن شود که به کار حرام دست بزند.»^۳
در این احادیث، امام صادق (علیه السلام) رعایت جانب الهی را در همه امور پیش‌رو و در فراز و فرود زندگی، ذکر الهی می‌شمارند.

۱. «وَذَكَرُ اللَّهِ فِي كُلِّ حَالٍ أَمَا إِنِّي لَا أُرِيدُ بِالذِّكْرِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَإِنْ كَانَ هَذَا مِنْ ذَلِكَ وَلَكِنْ ذَكَرَ اللَّهُ فِي كُلِّ مَوْطِنٍ تَهْجُمُ فِيهِ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ أَوْ مَعْصِيَةِ لَهُ» (محمد بن محمد مفید، الأمالی، ص ۸۸).
۲. «ذَكَرُ اللَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ لَيْسَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ فَقَطْ وَلَكِنْ إِذَا وَرَدَ عَلَيْكَ شَيْءٌ أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَخَذْتَ بِهِ وَإِذَا وَرَدَ عَلَيْكَ شَيْءٌ نَهَى عَنْهُ تَرَكْتَهُ» (همان).

۳. «فَيَحُولُ ذِكْرُ اللَّهِ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تِلْكَ الْمَعْصِيَةِ» (همان، ص ۲۵۷).

همین‌که بنده هر لحظه ببیند که خدایش از او چه خواسته است تا بدان عمل کند، در حقیقت به یاد خداست یاد خدا را در عمل زنده نگه داشته است.

چنین دستوری برای همگان میسر است و هرگز لازم نیست که افراد از کار و شغل و دیگر وظایف خود بکاهند تا به ذکر مشغول گردند! طلبه‌ای که درس خواندن و خدمت به دین و مردم وظیفه اوست، عمل به وظیفه برای او ذکر عملی است. طلبه‌ای که به امور به درس و بحث اشتغال دارد و در دین تفقه می‌کند، و آنچه را در این راه به دست آورده است، به مردم ابلاغ می‌کند، و حجت را بر مردم تمام می‌کند و از مردم دستگیری می‌کند، درحقیقت به آن وظیفه ذاتی و اصل اصلی خود عمل کرده که خداوند از او خواسته است. از این روش علمی را تنها نباید فضل دانست؛ بلکه باید از ضروریات جامعه علمی مورد که لازم است بدان پرداخته شود و اگر کسی برای اطاعت دستور خدای سبحان مشغول علم و پژوهش شود، به فرموده امام صادق (علیه السلام)، در همه سالیان تلاش علمی خود، مشغول ذکر خداوند خواهد بود.

آن کارگر یا کارمندی نیز که کار می‌کند تا هم مطابق دستور خداوند، برای خانواده‌اش روزی حلال فراهم کند و هم به خلق خدا، که عیال خداوندند، خدمتی کند (خدمتی که خداوند سبحان از آن راضی باشد)، در تمام عمرش به ذکر الهی مشغول است و کارش همواره عبادت خواهد بود؛ به شرط آنکه مراقب

۱. رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) فرموده‌اند: «الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ نَفَعَ عِيَالَ اللَّهِ؛ خلق عایله خدایند»؛ پس محبوب‌ترین مردم نزد خدا آن کسی است که به عایله خدا نفع برساند (محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۱۶۴).

باشد که در کارش به رشوه، دزدی، کم کاری و دیگر محرمات الهی آلوده نگردد!

آن خانم خانه داری که دغدغه خدمت به خانواده، همسر و فرزندان را دارد و دل مشغول تربیت انسان هایی الهی است و زحمات فراوانی را متحمل می شود تا در خانه آرامش حاکم باشد، مطابق گفتار امام صادق علیه السلام در تمام عمرش ذاکر حق خواهد بود. این دستور همگانی مستلزم توجه همیشگی به حضرت خداوندی است و اجرای آن نیز نیازمند القا و تلقین و مشارطه هرروزه و محاسبه اعمال است. از این رو توصیه می شود که هر فرد مؤمنی، زمان اندکی را در هر روز، برای بررسی و محاسبه اعمال خود اختصاص دهد و هر بار پس از محاسبه، با خود شرط کند که موافق رضایت و یاد الهی عمل کند و مکرر این نکته را به خود تذکر دهد.

نکته ای که در باب این دستور سلوکی همگانی باید به آن توجه داشت، این است که هرکس باید بکوشد که این ذکر عملی را از حالت اجمال به صورت تفصیلی درآورد؛ باین معنا که هرچند به صورت اجمالی هرکس که به وظیفه اش عمل می کند، در حقیقت جانب خدا را مراعات و خداوند را یاد می کند؛ اما بکوشد انجام وظیفه اش برای خدا و به یاد خدا بودنش را در طول عمر و در همه احوال و اوقات، به تفصیل درآورد و در هر لحظه ای که می خواهد عملی را انجام دهد و وظیفه ای را به جای آورد، با خدایش چنین نجوا کند: «خدایا تو شاهدهی که این کار را برای تو و به دستور تو و با رعایت جانب تو انجام می دهم!» این شیوه باعث می شود، این کارها، عمیق تر و دقیق تر صورت ذکر الهی

بگیرد و بیشتر در دل جای گیر شود و عملاً مواجهه وجودی با خداوند سبحان نیز صورت گیرد.

۲. شنیدن مدام معارف دینی

دستور همگانی دوم آن است که هر فرد مؤمن، باید تا جایی که مقدور است، سخن خدا و معصومان علیهم‌السلام و معارف و حقایق دین را به طور مداوم (هرچند یک بار در هفته) بشنود و همواره این حقایق در صحنه جان او جولان پیدا کنند. چراکه گفته‌اند: «آمی فربه شود از راه گوش». این حقایق و معارف، غذای جان انسان است و با آن‌ها نشاط روحی پیدا خواهد کرد و در صحنه عمل راهب از خواهند بود. از این رو رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وآلهم‌وسلم فرمودند: «علم پیشوای عمل است».^۲

علم به معارف و حقایق دینی باعث می‌شود عمل انسان عمق پیدا کند و بیش از پیش مقبول درگاه الهی شود. از سوی دیگر، خود شنیدن حقایق دینی در هر روز، به هر هفته، ذکر الهی است؛ زیرا در این صورت، حقایق الهی همواره در جان مؤمن حاضر می‌شود و انسان همیشه به آن‌ها می‌اندیشد و پس از مدتی دغدغه او می‌گردد.

این دستور دوم سلوکی به همراه دستور اول، ذکری بر ذکر و نورعلی نور خواهد شد. دستور اول ذکر عملی است و دستور دوم ذکر محتوایی و اندیشگانی. ذهن و فکر و دل در این دستور دوم، به حق و حقایق الهی مشغول می‌شوند.

۱. جلال‌الدین محمد مولوی، مثنوی معنوی، ص ۸۲۷.

۲. «الْعِلْمُ إِمَامُ الْعَمَلِ» (محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱، ص ۱۷۱).

۳. اعمال معنوی روزانه

دستور سوم سلوکی، که همگان می‌توانند بدان بپردازند، انجام دسته‌ای از اعمال با توجه و سمت و سوی باطنی در هر روز است. شایسته است انسان عمل یا اعمال خاصی را با این رویکرد در دستور کار روزانه خود قرار دهد. از جمله این اعمال، می‌تواند نمازهای واجب هر روزه او باشد. بدین صورت که دست‌کم یکی از نمازها را در آغاز با اندکی توجه باطنی (هرچند در لحظه‌ای از نماز) همراه کند. اینکه انسان احساس کند در پیشگاه خداوند سبحان و روبه‌سوی حقیقت به نماز ایستاده است و تکبیر الاحرام می‌گوید، خود توجهی باطنی است.

هدف از این دستور این است که همه نمازهای واجب را با غفلت و بی‌توجهی اقامه نکند؛ بلکه از اندک شروع کند و آهسته‌آهسته این سمت و سوی باطنی را افزایش دهد. در این حال، شاید برخی روزها موفق نشود؛ ولی برای این کار عزم و تصمیم جدی داشته باشد؛ به‌گونه‌ای که اگر در آغاز نماز نتوانست حضور قلب داشته باشد، در اثنای نماز چنین کند و اگر این هم میسر نشد، در تعقیبات نماز بدان توجه کند و اگر این هم مقدور نشد، مطابق عزمی که دارد، خود را بی‌بهره و مغبون خواهد شمرد و همین هم بهره‌ای بسیار است. این‌ها از نتایج داشتن برنامه روزانه برای توجه باطنی است.

یکی از برکات اینکه انسان قصد داشته باشد، عمل معنوی خاصی را هر روز انجام دهد، این است که آن عمل در جانش جای‌گیر می‌شود و برایش به‌صورت ملکه در می‌آید. در نتیجه، عمل را مستمر انجام می‌دهد و خود این استمرار باعث عمق

و ژرفا یافتن عملش می‌شود؛ به‌ویژه که عمل را با سمت و سوی باطنی انجام می‌دهد. بدین شیوه، پس از مدتی توان کارهای باطنی عمیق‌تری را پیدا می‌کند.

نمونه دیگر این‌گونه اعمال، خواندن زیارت امین‌الله یا زیارت مطلقه دوم حضرت سیدالشهدا (علیه السلام) است که چون کوتاهند، می‌توان به راحتی هر روز آن‌ها را خواند. استمرار بر این عمل در طول عمر، همراه با سمت و سوی باطنی، سبب می‌شود که ارتباط محرابی با مقربان درگاه خدا و معصومان (علیهم السلام)، به‌ویژه امیرمؤمنان (علیه السلام) و اباعبدالله الحسین (علیه السلام) برقرار کنیم. زیارت امین‌الله از این جهت ویژه است که هم لطف توحید را به همراه دارد و هم لطف ولایت را، چنان که در شرح زیارت روشن خواهد شد.

آن‌گاه که عملی به عنوان برنامه روزانه تعیین می‌شود، باید کوشید که بالأخره به طور مداوم انجام شود و ترک نشود. مثلاً اگر در زمانی که برای آن کار در نظر گرفته‌ایم، نتوانستیم آن را انجام دهیم، باید زمان دیگری برای تکرار آن در همان روز تعیین کنیم. البته ممکن است انسان در برخی اوقات برای انجام عملی حال مناسبی نداشته باشد؛ اما پایبندی و تکیه بر برای انجام دادن آن عمل، با سمت و سوی باطنی، خود مایه قدرت دلش خواهد بود و اندک‌اندک با آغاز و ادامه عمل، حال مناسب هم پدیدار می‌شود. داشتن چنین برنامه‌ای نشاط باطنی به همراه می‌آورد و انسان را در حرکتی روبه جلو قرار می‌دهد. حتی بسیاری از حقایق قلبی در پی التزام به آن عمل برای وی منکشف می‌گردد.

این‌گونه برنامه‌های اندک عبادی، معنوی و سلوکی با سمت و سوی باطنی، می‌تواند انسان را به کمالاتی هدایت کند که دین

به او وعده داده است و اگر به صورت مادام‌العمر در نظر گرفته شود، انسان کم‌کم عنایت پروردگار را به خوبی لمس خواهد کرد و تبدیل هویت وجودی خود را در مسیر اصلاح و تکامل، به وضوح در خواهد یافت.

بر اساس آنچه در دستور سوم گفتیم، جایگاه پرداختن به اعمالی همچون زیارت امین‌الله و زیارت مطلقه دوم ابا عبدالله (علیه السلام) به صورت روزانه، برای همگان مشخص می‌شود؛ از این رو پیشنهاد ما به همه سرانانی که دغدغه بهره‌گیری از عمر و آماده شدن برای ابد و دستیابی به معنویت راستین را دارند، برنامه داشتن برای خواندن روزانه این دو زیارت است. لازمه این امر آن است که با مضامین این دو زیارت، به صورت اجمالی آشنا شوید. بدین جهت، این دو زیارت شریف به صورت مختصر در این وجیزه شرح شده است. در پایان پیشگفتار لازم است نکاتی را یادآوری کنیم.

ب. سه نکته درباره کارهای سلوکی

۱. ضرورت مداومت

بدون «عزم» و «همت»، در هیچ کار، از جمله در سلوک، موفقیت به دست نمی‌آید و ثمری حاصل نمی‌شود. پس از عازم شدن و کمر همت بستن، وقت حرکت و دست به کار شدن است. عزمی باید و همتی شاید که تا فرجام راه همراه باشد.

در مسیر سلوک، گاه نسیمی دل‌افزا وزیدن می‌گیرد و احوال خوشی دست می‌دهد؛ اما باید توجه داشت که «حال خوش» معیار نیست و سالک باید مراقب باشد تا حال خوشی چند، او را

از مقصد و مقصود باز ندارد و به خود مشغول نسازد. «حال خوش» گذراست و ملاک رسیدن نیست؛ چنان‌که دانایان راه گفته‌اند، «حال» ماندگار نیست. انسان باید استقامت بورزد و ایستادگی کند تا «حال» را به «مقام» تبدیل کند.

سالک کوی دوست، گاه چندروزی حال خوشی می‌یابد و حتی نیرومندی‌هایی درونی نیز به دست می‌آورد، و بسا که نتایج خوشی نیز بگیرد و کام دلش شیرین شود؛ اما باید بداند که این‌ها درنمای وصالند. بوی پیراهن یوسف است که از فرسنگ‌ها دورتر به مشام جان رسیده است. یعقوب جان باید از این پیراهن، بصیرت یابد و آن‌گاه به سوی منزل محبوب رهسپار شود. در این وادی باید غم را فراموش کرده شود که در میانه راه سست نشود؛ بلکه باید تصمیمی برای تمام عمر گرفته شود و همه دارایی و توانایی صرف حرکت به سوی دوست شود. کارهای نیک باید ادامه دار و همیشگی باشند. آنکه از حقیقت گران‌قدر انسانی خویش آگاه است و نیک دریافته است که او را برای چه آفریده‌اند، پیوسته و تا پایان عمر و فرجامین نفس مشغول اعمال صالح خواهد بود. اعمال صالح قوت روحند؛ روح انسان بدون غذای مناسب مناسبتش معنوی نخواهد داشت؛ چنان‌که بدن کسی بدون غذای مناسبش خواهد مُرد.

امام صادق (علیه السلام) فرموده‌اند: «مبادا کاری را که بر خود واجب کرده‌ای، پیش از آنکه دوازده ماه به سر رسد، رها کنی!»^۱ نیز از امام باقر (علیه السلام) این گفتار گرامی را نقل کرده‌اند: «هیچ چیز نزد

۱. «إِيَّاكَ أَنْ تَقْرَضَ عَلَى نَفْسِكَ فَرِيضَةً فَتُقَارِفَهَا اثْنَى عَشَرَ هِلَالًا» (محمد بن

یعقوب کلینی، اصول کافی، ج ۲، ص ۸۳).

خداوند دوست داشتنی تر از کاری نیست که بر انجام آن مداومت کنی؛ هرچند آن کار اندک باشد.^۱

خداوند سبّحان در قرآن کریم، پایداری بر راه راست را ستوده و آثار فراوان آن را بر ما نموده است: «آنان که گفتند پروردگار ما خدای [یکتاست] و سپس بر آن پایداری کردند، فرشتگان بر آنها نازل خواهند شد.»^۲ نیز فرموده است: «اگر بر راه درست پایدار باشند، به یقین آن‌ها را آب فراوان (روزی مادی و معنوی فراوان) خواهیم رساند.»^۳

همت جدی راستی و پای فشاری بر کارهای خیر، سالک را به نتیجه دلخواه می‌رساند. اگر همت جدی و عزم راسخ در کار باشد، انسان نیرومندی فراوان برای انجام کارهای گوناگون خواهد یافت. البته این مسیر نیز بی مانع نیست؛ ممکن است همین‌که انسان بخواهد در خود عزم پدید آورد، حواطری بر دلش وارد شوند تا او را منصرف کنند و عزمش را بکاهند و دست کنند. باید دانست که احساس ضعف، کسالت و خستگی، با عزم و همت جدی سرستیز دارند. سالک باید سخت‌کوش باشد و همت را سرلشکر قوای خوبی‌هایش سازد و با دشمنانش بستیزد؛ ستیزه‌ای تا پایان عمر!

۲. شرایط انجام اعمال روحی-معنوی

برای دستیابی به نتیجه مطلوب، باید کوشید شرایط لازم فراهم آید

۱. «مَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ عَمَلٍ يُدَاوِمُ عَلَيْهِ وَإِنْ قَلَّ» (همان، ص ۸۲).

۲. فصلت، ۳۰: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ».

۳. جن، ۱۶: «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِيَنَّهُمْ مَاءً غَدَقًا».

که از جمله آن‌ها تمرکز و توجه است. عمل باید با توجه به عمق معانی و فضای باطنی، در مکانی خلوت انجام شود؛ به گونه‌ای که تلاش شود توجه باطنی پیوسته افزون گردد؛ نه اینکه با بی تفاوتی و سهل انگاری، آن توجه به مرور کاستی گیرد. البته گاه ممکن است برخی مشکلات و موانع، از این توجه بکاهند؛ اما شیوه سالک باید این باشد که مدام در پی افزودن و عمق بخشیدن به توجه باطنی خود باشد. قرار گرفتن چنین برنامه‌هایی در زندگی و فراهم آوردن این گونه شرایط برای حرکت معنوی، با عزمی راسخ شدنی است.

۳. همراهی با سلوکی با ولایت اهل بیت علیهم السلام

سرآمدان و زمامداران مسیر سلوک، سالکان را سفارش می‌کنند که بکوشند حرکت معنوی و باطنی خود را با ولایت اهل بیت علیهم السلام همراه کنند. از همین رو، ذکر شریف «صلوات»، یکی از ذکرهای مهم در این وادی است. با این ذکر می‌توان ارتباط و پیوندی ویژه با اهل بیت علیهم السلام یافت. ویژگی مهمی با ولایت، در زیارت امین الله نیز وجود دارد. چنان که خواهد آمد در این زیارت شریف، هم ارتباط با خدا و هم ارتباط با ولی خدا گنجانده شده است؛ از این رو می‌توان این زیارت را «جامع النورین» دانست. زیارت مطلقه دوم نیز لطف ارتباط با ابا عبد الله علیه السلام بلکه دوازه امام علیه السلام را در خود دارد و از این جهت مغتنم است.

۱. یعنی در این زیارت، دو نور «ارتباط با خداوند» و «ارتباط با ولی خدا» با هم موجودند و جمع شده‌اند.